

## การสร้างองค์ความรู้ในการสร้างสรรค์ผลงานประติมากรรมด้วยทราย

Creating Knowledge in Creating Works Sand Sculpture

สมพงษ์ ลีระศิริ<sup>1</sup>

### บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ (1) เพื่อศึกษาค้นคว้าองค์ความรู้การสร้างสรรค์ผลงานประติมากรรมทราย (2) สร้างสรรค์ผลงานประติมากรรมทราย เพื่อนำความรู้ความเข้าใจไปสู่ การพัฒนาการสร้างสรรค์ประติมากรรมทราย โดยใช้กระบวนการจัดการความรู้ (Knowledge Management) เพื่อนำมาสร้างสรรค์เป็นผลงานประติมากรรมทราย ผลที่ได้จากวิจัย (1) ค้นพบขั้นตอนในการสร้างสรรค์ผลงานประติมากรรมทรายด้านเทคนิค วิธีการสร้าง พบว่าใช้เพียงวัสดุ ทราย และน้ำ เท่านั้นรวมทั้งความชำนาญในเรื่องการคำนวณ และสร้างบล็อกไม้ขึ้นเพื่อกด บีบอัดให้ทรายมีความแข็งแรงซึ่งถือเป็นองค์ความรู้เฉพาะด้านกรรมวิธีของประติมากรรมทรายมักนิยมใช้ทักษะแบบการสลัก หรือสกัดเอาส่วนที่ไม่ต้องการออกจนเหลือรูปทรงที่ต้องการ อีกทั้งยังมีการเคลือบ เก็บผิวด้วยการฉาบผิวด้วยทรายละเอียด (2) ได้เกิดการนำเอาองค์ความรู้ที่ได้มาสร้างสรรค์ผลงานประติมากรรมทรายที่สะท้อนถึงเนื้อหา แนวคิดของคติความเชื่อ และ จิตใจ รวมทั้งประเพณี วิถีชีวิตของคนอีสานที่โดดเด่น ในเดือนเมษายนของทุกปี ได้เป็นอย่างดี

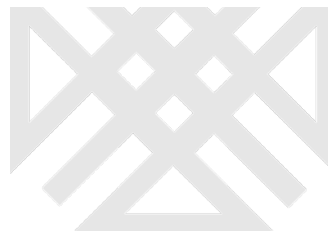
**คำสำคัญ :** องค์ความรู้ / การสร้างสรรค์ผลงาน /ประติมากรรมด้วยทราย

### Abstract

This research has the following objectives: (1) to study and research the knowledge of creating sand sculptures; (2) to create sand sculptures and apply the knowledge to develop sand sculpture creations by using Knowledge Management to create sand sculptures. Results from the research (1) discovered the process of creating sand sculptures, techniques, methods of creation, found that only sand and water could be used, as well as expertise in calculations. Including the creation of wooden blocks for pressing and compressing sand to be strong, which is considered a specialized knowledge. The process of sand sculpture is popular, using the skill of carving or extracting unwanted parts until the desired shape remains, and also coating the surface with fine sand blasting (2) Bringing the acquired knowledge to create sand sculptures that well reflect the content, concepts of beliefs and minds, including traditions, lifestyles of Isan people in the month of April every year.

**Keywords :** Knowledge / Creative Work / Sand Sculpture

<sup>1</sup> อาจารย์ ดร. สาขาทัศนศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ



## บทนำ

ประติมากรรมทรายเป็นศิลปะ ประเภทประติมากรรม ถือว่าเป็นศิลปะแขนงหนึ่งของทัศนศิลป์ (ประเสริฐ วรรณรัตน์, 2552) ตรงกับภาษาอังกฤษว่า (Sculpture) มีผู้ให้คำนิยามเกี่ยวกับประติมากรรมไว้หลายความหมาย อาทิ ประติมากรรมเป็นทัศนศิลป์แขนงหนึ่งเกี่ยวข้องกับการสร้างสรรค์รูปทรงที่มองเห็น (Visual Form) มีลักษณะเป็น 3 มิติ คือ ความกว้าง ความยาว ความหนาหรือสูง ประติมากรรมมีวิธี ทำได้หลายวิธี เช่น แกะสลัก วิธีปั้น วิธีหล่อ วิธีถอดแบบพิมพ์ และวิธีเชื่อม ฯลฯ (อารี สุทธิพันธุ์, 2516: 41) ประติมากรรม เป็นวัตถุที่กินเนื้อที่ในอากาศ(Space) มีปริมาตรและรูปทรงเป็น 3 มิติ มีความลึกหรือความหนาเป็นมิติที่ 3 ลักษณะทางกายภาพของประติมากรรมจะคล้ายคลึงกับสถาปัตยกรรม คือ ประติมาศิลป์อาจใช้สื่อประเภทเดียวกันกับ สถาปัตยกรรม ขื่อแตกต่างคือ ประติมาศิลป์มีทั้งแบบและเนื้อหาด้วย เนื่องจากศิลปะ 2 ชนิดนี้ใช้สื่อร่วมกันได้ จะมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิด จนถึงกับมีการสร้างไว้ร่วมกัน และใช้สื่อชนิดเดียวกัน (สุชาติ เกาทอง, 2536: 111) ส่วนคำว่า ประติมากรรม ที่ใช้ในภาษาไทยมีอยู่สองคำ คือประติมากรรม และปฏิมากรรม คำว่าประติมากรรม หมายถึง งานปั้นแกะสลักทั่ว ๆ ไป ส่วนคำว่า ปฏิมากรรม หมายถึงงานปั้นแกะสลักรูปเคารพในทางพุทธศาสนา (ประเสริฐ ศีลรัตน์, 2542: 101)

ความเป็นมาประติมากรรมทราย ศิลปินกลุ่มแรกนั้นได้สร้างสรรค์ประติมากรรมด้วยทรายครั้งแรกในแอตแลนติกซิตี รัฐนิวเจอร์ซีย์ ประเทศสหรัฐอเมริกา ในปลายศตวรรษที่ 19 ก่อนจะเผยแพร่ไปทั่วโลกในเวลาต่อมา ในประเทศไทยปี พ.ศ.2550 ได้ถือกำเนิด ศูนย์ประติมากรรมปั้นทรายโลกแห่งแรกและแห่งเดียวในประเทศไทย ณ จังหวัดฉะเชิงเทรา จนมีการจัดสร้างทั้งแบบภายในอาคารแบบพื้นที่ปิด และภายนอกตัวอาคาร ในหลาย ๆ จังหวัด อาทิ จังหวัดระยอง, จังหวัดชุมพร, จังหวัดหนองคาย, จังหวัดระนอง, จังหวัดชลบุรี และจังหวัดภูเก็ต เป็นต้น ในทวีปเอเชียประติมากรรมทรายนั้น มีการจัดเทศกาลที่มีความสำคัญในเชิงเศรษฐกิจ และการท่องเที่ยวอย่างมาก อาทิ เทศกาลศิลปะประติมากรรมทรายนานาชาติที่ ฟูลอง ประเทศไต้หวัน, ที่หาดดอนจันทร์ ริมแม่น้ำโขง กรุงเวียงจันทน์ สปป. ลาว, สวนประติมากรรมทรายในเขตจูเจียน เมืองโจวซาน มณฑลเจ้อเจียงทางตะวันออกของประเทศจีน, เกาะเซนโตซา ประเทศสิงคโปร์, และมีพิพิธภัณฑ์ประติมากรรมทราย Tottori Sand Dunes แห่งแรกของเอเชีย ในประเทศญี่ปุ่น เป็นต้น จากการเผยแพร่ผลงานประติมากรรมทรายที่มีมากขึ้นในปัจจุบัน ทำให้ผู้ชมจำนวนมากได้มีโอกาสพบเห็น และสามารถร่วมกิจกรรมฝึกปฏิบัติทำงานชิ้นเล็ก ๆ และเกิดการจัดการประกวดให้ผู้คนทั่วไปสามารถเข้าร่วมกิจกรรมได้

ในด้านคุณค่าและประโยชน์ที่ประติมากรรมทรายจะมีต่อสังคม และประเทศในวงกว้างนั้นมีอยู่หลายด้าน อาทิ

- 1.ด้านการศึกษา องค์ความรู้ทางประติมากรรมทรายสามารถพัฒนาไปปรับประยุกต์ใช้ในการสอนในระดับมหาวิทยาลัย เปิดช่องให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ในการทำงานขยายผลทำให้เกิดปฏิกิริยาการเรียนรู้ใหม่ ๆ งานประติมากรรมหลายหลากวัสดุได้

2. ด้านชุมชน เนื่องจากนโยบายของหน่วยงานรัฐบาลในการเล็งเห็นถึงประโยชน์จากงานศิลปะร่วมสมัย กระทรวงวัฒนธรรม และกระทรวงการท่องเที่ยว ได้ใช้งานศิลปะเป็นเครื่องมือสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจแบบสร้างสรรค์ รวมทั้งการจัดทำโครงการบริการวิชาการศิลปะสู่ชุมชนก็เป็นอีกแนวทางที่มีบทบาทสำคัญ อาทิ ค่ายศิลปศึกษาสู่ชุมชน เป็นต้น เกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่น ชุมชน ทำให้เกิดความรักและผูกพันให้กับท้องถิ่น ถือเป็นสิ่งที่ก่อประโยชน์ให้กับทั้งศิลปิน ผู้คนโดยรอบที่เกี่ยวข้องและสังคมส่วนรวม

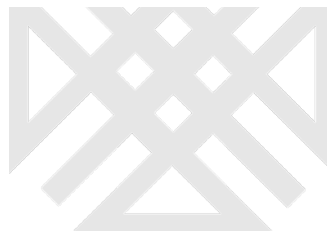
3. ด้านเศรษฐกิจ ในศตวรรษที่ 21 ประติมากรรมทราย นับว่ามีศักยภาพในการแข่งขัน เพราะสามารถพึ่งพาตนเองโดยใช้วัสดุภายในประเทศมาแปรรูปเป็นผลงานสร้างสรรค์ที่มีมูลค่าเพิ่ม ซึ่งจะช่วยยกระดับมาตรฐานการครองชีพและความเป็นอยู่ของประชาชนในชุมชนให้ดีขึ้น ตามแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ประเด็นเศรษฐกิจฐานราก สอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาและประเด็นยุทธศาสตร์ของยุทธศาสตร์ชาติด้านยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน ที่มุ่งให้คนไทยในประเทศมีขีดความสามารถในการแข่งขันสูงขึ้น รวมถึงยังเพิ่มโอกาสให้ทุกภาคส่วนเข้ามาเป็นกำลังของการพัฒนาประเทศในทุกระดับ เพิ่มขีดความสามารถของชุมชนท้องถิ่นในการพัฒนาการพึ่งตนเองและการจัดการตนเองเพื่อสร้างสังคมคุณภาพ (แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ (16) ประเด็น เศรษฐกิจฐานราก พ.ศ. 2561 - 2580)

ดังนั้นประติมากรรมทราย หรือ Sand Sculpture แม้จะเป็นที่รู้จักแต่ปัจจุบันยังไม่เป็นที่แพร่หลาย ในประเทศไทยมีศิลปินเพียงจำนวนน้อยที่มีผลงานเผยแพร่ เนื่องจากยังไม่มีผู้สอนโดยตรง รวมถึงตำราเอกสารที่จัดการรวบรวมองค์ความรู้ในเรื่องนี้โดยเฉพาะ ซึ่งผู้วิจัยได้มีโอกาสสร้างสรรค์ผลงานประติมากรรมทรายมาแล้วหลายครั้ง ทั้งในระดับประเทศและในต่างประเทศ จึงเล็งเห็นถึงประโยชน์และความสำคัญของการรวบรวมองค์ความรู้ ด้วยการใช้กระบวนการ การจัดการความรู้ “Knowledge Management” รวบรวมองค์ความรู้ที่มีอยู่ซึ่งกระจัดกระจายอยู่ในตัวบุคคลหรือเอกสาร มาพัฒนาให้เป็นระบบ เพื่อให้ทุกคนสามารถเข้าถึงความรู้ และพัฒนาตนเองให้เป็นผู้รู้ รวมทั้งปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ สามารถทำให้เทคนิควิธีการทำงานประติมากรรมทราย หรือ Sand Sculpture เป็นไปได้อย่างเป็นระบบ

ผู้วิจัยจึงเห็นความสำคัญที่จะทำการศึกษาค้นคว้า องค์ความรู้การสร้างสรรค์ผลงานประติมากรรมด้วยทราย รวมทั้งการสร้างความรู้ความเข้าใจในการสร้างสรรค์ผลงานของ ศิลปิน เพื่อนำความรู้ความเข้าใจไปสู่ การพัฒนาการสร้างสรรค์ประติมากรรมด้วยทราย ต่อไปในอนาคต

### วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาค้นคว้า องค์ความรู้การสร้างสรรค์ผลงานประติมากรรมทราย
2. เพื่อนำความรู้ความเข้าใจไปสู่ การพัฒนาการสร้างสรรค์ประติมากรรมทราย โดยใช้กระบวนการจัดการความรู้ (Knowledge Management)
3. เพื่อสร้างสรรค์เป็นผลงานประติมากรรมทราย



## วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างองค์ความรู้ ด้วยการวิเคราะห์ด้านเนื้อหา และกลวิธี เทคนิค วัสดุ ในการสร้างสรรค์ผลงาน ประติมากรรม จากศิลปินประติมากรรมที่ใช้วัสดุทราย และเพื่อนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาวิจัยมาสร้างสรรค์ผลงานประติมากรรมทรายตามแนวทางของผู้วิจัย ใช้กรณีศึกษาประชากร และกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาเชิงวิเคราะห์องค์ความรู้การสร้างสรรคผลงานประติมากรรมด้วยทราย ในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ ประชากรที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า ได้แก่ ศิลปินทางด้านประติมากรรมด้วยทราย มีคุณสมบัติดังนี้ เป็นศิลปิน หรือผู้เชี่ยวชาญที่มีประสบการณ์ทางด้านประติมากรรมด้วยทราย อย่างน้อย 3 ปี และเป็นผู้มีผลงานที่ได้รับการเผยแพร่ผลงานเกี่ยวกับประติมากรรมด้วยทรายไม่น้อยกว่า 10 ชิ้น และเป็นที่ยอมรับ โดยการศึกษาจากเอกสารและตัวผลงาน การศึกษาเชิงวิเคราะห์องค์ความรู้การสร้างสรรคผลงานศิลปะที่เกี่ยวข้องกับประติมากรรมด้วยทราย ผ่านขั้นตอนทั้งหมด 7 ขั้นตอน ได้แก่ 1. การบ่งชี้ความรู้ 2. การสร้างและแสวงหาความรู้ 3. การจัดความรู้ให้เป็นระบบ 4. การประมวลและกลั่นกรองความรู้ 5. การเข้าถึงความรู้ 6. การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ และ 7. การเรียนรู้ โดยใช้กรณีที่มีลักษณะโดดเด่นมีทายเป็นสื่อหลักในการสร้างสรรค์ สามารถเป็นต้นแบบตัวอย่างที่สะท้อนภาพรวมของกระบวนการขั้นตอนในการผลิตผลงานสร้างสรรค์ เพื่อศึกษาและทำความเข้าใจกระบวนการในการสร้างสรรค์ผลงานที่สะท้อนถึงเนื้อหา แนวคิดของความเชื่อ และจิตใจ รวมทั้งประเพณี วิถีชีวิตของคนอีสานที่โดดเด่น มีสัมพันธ์กับเป้าหมายได้แก่ ประเพณีเดือนเมษายนของทุกปี รวมทั้งรูปแบบ ความหมาย เครื่องมือ วัสดุอุปกรณ์ และขั้นตอนเทคนิควิธีการ โดยใช้การศึกษาข้อมูลทุติยภูมิที่ค้นคว้าจากเอกสาร วารสาร และหนังสือ เพื่อนำมาสร้างสรรค์ ผลงานศิลปะสร้างสรรค์จากทรายจำนวน 1 ชิ้น โดยใช้องค์ความรู้ ด้านเนื้อหา กระบวนการสร้างสรรค์รูปแบบ ผลงานประติมากรรมด้วยทราย

## กรอบแนวคิดการวิจัย



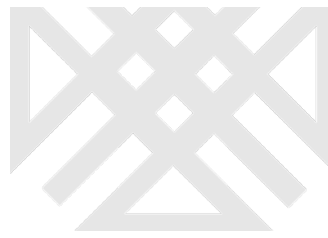
## Abstract

การสร้างสรรค์ผลงานสร้างสรรค์ประติมากรรมทรายชุด “The Great of Naga” พบว่าองค์ความรู้ในการสร้างสรรค์ผลงานประติมากรรมทราย และการสร้างสรรค์ผลงานสร้างสรรค์ประติมากรรมทราย มีดังนี้

1.) องค์ความรู้ในการสร้างสรรค์ประติมากรรมทราย

พบว่าประติมากรรมทรายมีลักษณะเป็นงานประติมากรรม 3 มิติ โดยงานประติมากรรมโดยทั่วไปนั้นถือว่าเป็นศิลปะแขนงหนึ่งของทัศนศิลป์ (ประเสริฐ วรรณรัตน์, 2552) ตรงกับภาษาอังกฤษว่า (Sculpture) ความหมายอย่างกว้าง ๆ คือ ศิลปกรรมชนิดหนึ่งที่มีรูปทรงเป็น 3 มิติ มีการกินเนื้อที่ในอากาศ ก่อให้เกิดปริมาตร มีจุดประสงค์ที่เกี่ยวกับความรู้สึกลึกซึ้งทางใจอารมณ์และจินตนาการของมนุษย์ ลักษณะงานประติมากรรมที่ได้ยินกันบ่อย ๆ คือ รูปนูนต่ำ (bas relief) รูปนูนสูง (high relief) งานแกะสลัก (carving) หรือรูปปั้นลอยตัว (round หรือ free standing) กรรมวิธีของประติมากรรม โดยสังเขปมีดังนี้ 1.กรรมวิธีการลด (Subtraction) คือ กระบวนการลดหรือเอาออก โดยจะเริ่มจากการนำเอาวัตถุก้อนใหญ่ เช่น ไม้หรือหิน แล้วจึงนำมาตัด สกัดเอาส่วนที่ไม่ต้องการออก เช่น การแกะสลัก (Carving) ไม้ หินอ่อน จนเหลือรูปทรงที่ต้องการ นับว่าเป็นกรรมวิธีที่เก่าแก่มากที่สุดเทคนิคหนึ่ง 2.กรรมวิธีการแทนที่ (Substitution) หมายถึง กระบวนการแทนที่ของรูปร่างรูปทรง ส่วนมากเป็นการเปลี่ยนรูปร่างจากสถานะของเหลวที่เหนียวมาเป็นสถานะของแข็ง โดยใช้แม่พิมพ์ ด้านสุนทรียศาสตร์ประติมากรรมมิใช่เป็นเพียงแค่ทัศนศิลป์เท่านั้น แต่ยังมีฐานะเป็นโณบายศิลปอีกด้วย นอกจากจะให้สุนทรียรสโดยการรับรู้ทางตา (จักขุสัมผัส) แล้ว ยังให้สุนทรียรสโดยการรับรู้ทางกายสัมผัสด้วย จึงมีความพิเศษในตัวเองอย่างจำเพาะนอกเหนือจากทัศนศิลป์แบบอื่น ๆ (วิระจักร์ สุเอียนทรเมธี, 2563) ส่วนประติมากรรมทรายนั้นพบว่า มีความแตกต่างในด้านเทคนิค วิธีการสร้าง ซึ่งต้องใช้เพียงวัสดุ ทราย และน้ำ เท่านั้นรวมทั้งยังต้องมีความชำนาญในเรื่องการคำนวณ และสร้างบล็อกไม้ขึ้นเพื่อกด บีบอัดให้ทรายมีความแข็งแรงซึ่งถือเป็นองค์ความรู้เฉพาะที่แตกต่างจากการทำงานประติมากรรมรูปแบบอื่น ๆ ด้านกรรมวิธีของประติมากรรมทรายมักนิยมใช้ทักษะแบบการสลัก หรือสกัดเอาส่วนที่ไม่ต้องการออกจนเหลือรูปทรงที่ต้องการ อีกทั้งยังมีการเคลือบ เก็บผิวด้วยการฉาบผิวด้วยทรายละเอียด

ด้านประวัติความเป็นมาประติมากรรมทราย พบว่าการสร้างสรรค์ประติมากรรมด้วยทรายเป็นครั้งแรกเกิดที่ใน แอตแลนติกซิตี รัฐนิวเจอร์ซีย์ ประเทศสหรัฐอเมริกา ในปลายศตวรรษที่ 19 ในเวลาต่อมาเกิดสถาบัน World Sand Sculpting Academy ได้พัฒนาศิลปะทรายให้เป็นที่แพร่หลายทั่วโลก ในปัจจุบันมีการแข่งขันในเวทีระดับนานาชาติ ซึ่งในปี พ.ศ. 2541 องค์การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และสิงคโปร์ได้จัดงานแกะสลักทรายประจำปี และประเทศต่าง ๆ ในเอเชีย เช่น ไทย ไต้หวัน สิงคโปร์ อินโดนีเซีย และมาเลเซีย ต่างแสดงความสนใจในงานแกะสลักทราย รวมทั้งต้องการร่วมมือกับทีมช่างแกะสลักทรายนานาชาติมากขึ้นเรื่อย ๆ (World Sand Sculpting Academy, 2565) ใน



ประเทศไทยนั้นได้ถือกำเนิด ศูนย์ประติมากรรมปั้นทรายโลก ณ จังหวัดฉะเชิงเทรา สร้างสรรค์โดยศิลปินประติมากรรมทรายระดับโลกกว่า 70 คน ใช้ทรายกว่า 40,000 ตัน ในการก่อสร้างประติมากรรมรวม 80 ชิ้น ใช้เงินลงทุนกว่า 40 ล้านบาท ทำให้มหกรรมปั้นทรายนานาชาติครั้งนี้เป็นงานแสดงประติมากรรมทรายในร่มที่ใหญ่ที่สุดในโลก ทีมปั้นทรายในครั้งนี้มีตัวแทนประเทศไทยอีก 5 ทีม โดยทีมที่ 1 นำโดยนายชนาธิป ชื่นบำรุง ทีมที่ 2 นำโดยนายไพบูลย์ พันธุ์ไชยา ทีมที่ 3 นำโดยนายวสันต์ นันทปรีชา ทีมที่ 4 นำโดยนายประกอบ คำหล้า ทีมที่ 5 นำโดย นายชนะ เยรัมย์ เป็นต้น (ปั้นทรายโลก,2564)

## 2.) การสร้างสรรค์ผลงานสร้างสรรค์ประติมากรรมทราย

เนื้อหาในผลงานประติมากรรมทรายในประเทศไทย พบว่า วัสดุประเภท “ทราย” ด้านประเพณี เช่น การก่อเจดีย์ทราย ซึ่งเป็นประเพณีสำคัญประเพณีหนึ่งในเทศกาลวันสงกรานต์หรือวันขึ้นปีใหม่ไทย ที่มีคติแฝงเป็นเนื้อในไว้ให้ได้เรียนรู้เรื่องราวชีวิตของคน และการอยู่ร่วมกันในสังคมของคนแต่ละช่วงวัย ด้านความหมายและเนื้อหา พบว่า การก่อ “เจดีย์ทราย” เกี่ยวข้องกับคติความเชื่อเรื่องเวรกรรมในพระพุทธศาสนา ซึ่งการขนทรายเข้าวัดเป็นการทดแทนเศษดินหรือทรายที่ติดเท้าออกจากวัดไปกลับมาคืนให้วัด และทรายเมื่อนำมารวมกันเป็นกอง แฝงนัยยะถึงความสามัคคี เมื่อมีน้ำเจ้าเข้าไปพองขึ้นก็สามารถปั้นหรือก่อเป็นรูปทรงต่าง ๆ ได้ นอกจากนั้นยังเป็นกุศโลบายอีกนัยหนึ่งมีอุปมาว่า จิตใจนี้มีความละเอียด และมากมายดังเม็ดทรายเมื่อฝึกจิตให้มีความสามัคคีเป็นหนึ่งเดียวได้เหมือนกองทรายจะได้รับประโยชน์จากความสงบแห่งจิตใจ จึงใช้คำว่า “พระเจดีย์ทราย” สถานที่ชื่อว่าเจดีย์ คือ ตั้งไว้ในจิต (พระศรีสุทธิพงศ์ (สมส่วน) 2560) ดังนั้น จิตจึงเป็นสิ่งที่สิ่งสมสิ่งต่าง ๆ เอาไว้ มนุษย์จึงต้องพัฒนาจิตให้สิ่งสมสิ่งที่ดีเพิ่มสูงขึ้นเหมือนดังกองทราย เป็นขั้น ๆ อีกนัยยะหนึ่ง เจดีย์ทรายช่วยให้เข้าใจธรรมไม่ประมาทในชีวิต ประดุจเจดีย์ทรายที่ดำรงอยู่ได้ไม่นาน สลายไปได้ง่ายด้วยลม ฝน ให้ประจักษ์ถึงหลักสัจธรรมที่ว่า เกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับสลายไป(ประกาศิตประกอบผล และ จิระศักดิ์ สังเมฆ,2561)

## สรุปผล

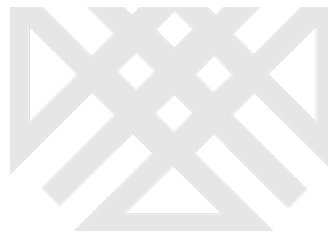
ผู้วิจัยพบว่า องค์ความรู้ในการสร้างสรรค์ผลงานประติมากรรมทรายเป็นกระบวนการทำงานที่ใช้สื่อแบบบูรณาการร่วมกันระหว่างเทคนิคทางศิลปะ ธรรมชาติ และเทคโนโลยี วัสดุ “ทราย” ที่ใช้เป็นชนิดของทรายที่เรียกว่า “ทรายบก” หรือ “ทรายถม” ซึ่งเหมาะสมและให้ผลตรงตามความต้องการผลงานประติมากรรมทรายใช้ทรายในลักษณะนี้เป็นส่วนใหญ่ ในช่วงแรก ๆ ที่มีการปั้นทรายในประเทศไทยจะต้องศึกษา และนำความรู้จากต่างประเทศมาใช้ในการเลือกประเภทของทราย ซึ่งทรายที่มีคุณสมบัติที่ดีในการปั้น เป็นทรายบก สีน้ำตาลอ่อน มีเนื้อละเอียดคล้ายแป้งฝุ่น ซึ่งทรายจะถูกนำมาจากส่วนที่ลึกจากผิวดินลงไป 15-20 เมตร เทคนิคในการสร้างประติมากรรมทราย พบว่า สิ่งสำคัญ คือ ห้ามใช้โครงสร้างรองรับอื่น ๆ ภายในผลงาน และไม่มีรูปแบบใด ๆ ที่สร้างไว้ล่วงหน้า

ทั้งภายใน หรือบนประติมากรรม การสร้างผลงานให้สูงต้องสร้างรูปแบบบล็อกไม้เพื่ออัดทราย และทรายต้องสะอาดควรกำจัดกิ่งไม้ และเปลือกหอยเพื่อความมั่นคง เมื่อได้ทรายที่มีคุณสมบัติพร้อม จะต้องอัดขึ้นรูปเพื่อไล่อากาศออก ทำให้ทรายอยู่ตัวเป็นรูปสี่เหลี่ยมก่อน โดยใช้ไม้แบบกันเป็นบล็อกสี่เหลี่ยม ส่วนผสมก็มีเพียงทรายกับน้ำเท่านั้น (ไม่ได้มีส่วนผสมของปูน หรือกาวยาใดๆ) จากนั้นต้องใช้เครื่องอัดกระแทก อัดให้ทรายในบล็อกเกาะติดกันแน่นเป็นก้อน เมื่อเอาไม้แบบออก ก็จะได้ก้อนทรายทรงสี่เหลี่ยม เนื้อแน่น เพื่อให้ศิลปินนักรับทราย แกะ เชาะ เจาะ ขุด ให้ออกมาเป็นภาพตามจินตนาการของศิลปิน เมื่อทำได้ถูกต้องตามกระบวนการ อายุของประติมากรรมทรายส่วนใหญ่จะขึ้นอยู่กับสภาพอากาศสถานที่ และสภาพอากาศที่เหมาะสม ซึ่งสามารถคงสภาพได้นานอย่างน้อย 4 ถึง 6 เดือน ประติมากรรมทรายที่สร้างขึ้นในร่มสามารถอยู่ได้นานหลายปี ทรายใดที่ผู้เยี่ยมชมไม่แตะต้อง ด้านเทคนิคการปั้นทราย (หรือการแกะสลักทราย) พบว่า มีขั้นตอนการทำลวดลายคล้ายกับการสลักน้ำแข็ง ประติมากรรมทรายที่ชิ้นงานใหญ่ ๆ ใช้เวลาการทำเร็วกว่าการแกะน้ำแข็ง หรือการปั้นดิน นอกจากนี้ยังอยู่ได้นานกว่าการปั้นดิน เพราะดินจะมีการหดตัว ความยากของการปั้นทรายนั่น อยู่ที่ความซับซ้อนของลวดลาย หากมีการขุดเจาะเยอะ ก็ยิ่งเสี่ยงต่อการพังทลายมากขึ้น

### อภิปรายผล

ผลการสร้างสรรค์ผลงานประติมากรรมทราย ผลงานชุด “The Memories of Great Naga 2022” เพื่อศึกษาเนื้อหา แนวคิด รูปแบบ ความหมาย เครื่องมือ วัสดุอุปกรณ์ และขั้นตอนเทคนิควิธีการ พบว่า มีกระบวนการสร้างสรรค์ดังต่อไปนี้ 1.ขั้นการเตรียมทำแบบร่าง 2.ขั้นเตรียมอุปกรณ์ 3.ขั้นปฏิบัติการสร้างสรรค์ผลงานประติมากรรมทราย และ 4.ขั้นจัดแสดงผลงานประติมากรรมทราย นำผลที่ได้จากกระบวนการวิจัยมาสร้างสรรค์ผลงานและใช้องค์ความรู้ด้านการสร้างสรรค์ประติมากรรมทรายให้เกิดขึ้นได้ผลสำเร็จอย่างเด่นชัด โดยผู้วิจัยได้นำเอาเรื่องราวผ่านความทรงจำของผลงานที่ได้เคยจัดทำในปี 2559 มาสร้างสรรค์ใหม่ในปี 2565 ซึ่งในปี 2559 การรวบรวมข้อมูลเน้นการศึกษา เนื้อหาและรูปแบบของสิ่งที่เป็นศูนย์รวมความเชื่อ และจิตใจ รวมทั้งเกี่ยวข้องกับประเพณี วิถีชีวิตของคนอีสานที่โดดเด่นสัมพันธ์กับประเพณีที่เกี่ยวข้องกับเดือนเมษายนของทุกปี

ขั้นการเตรียมทำแบบร่าง เมื่อนำข้อมูลข้างต้นมาวิเคราะห์ พบว่าเนื้อหา และแนวคิดที่เหมาะสมในการสร้างสรรค์ผลงานต้องเชื่อมโยงกับประสบการณ์ของผู้ชม ผู้วิจัยได้วางแผนในการเผยแพร่ผลงานไว้ในช่วงเวลา มีนาคม-เมษายน 2565 ซึ่งเป็นช่วงเวลาใกล้กับเทศกาล สงกรานต์ หรือวันขึ้นปีใหม่สอดคล้องกับเวลาที่ผู้วิจัยได้เคยสร้างสรรค์ผลงานประติมากรรมทรายไว้ในช่วงปี พ.ศ.2559 ซึ่งในปัจจุบันมีวิกฤติการณ์การแพร่ระบาดของไวรัสโควิด19 ทำให้รัฐบาลออกมาตรการรักษาระยะห่าง และจำกัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่เป็นการรวมตัวของคนจำนวนมาก จึงทำให้ไม่สามารถร่วมงานประเพณีได้เหมือนดังเช่นในอดีต ส่งผลให้ผู้วิจัยได้นำเอาเรื่องราวผ่านความทรงจำของผลงานที่ได้เคยจัดทำมาสร้างสรรค์ใหม่ในปี พ.ศ. 2565 ซึ่งในปี พ.ศ. 2559 ได้กำหนดพื้นที่ในการจัดงานไว้บริเวณภาคอีสานเป็นพื้นที่สันดอนทรายใกล้แม่น้ำ ในครั้งนั้นการรวบรวมข้อมูลจึงเน้นการศึกษา



เนื้อหา และรูปแบบของสิ่งที่เป็นศูนย์รวมความเชื่อและจิตใจ รวมทั้งเกี่ยวพันกับ ประเพณี วิถีชีวิตของคนอีสานที่โดดเด่น และผสมผสานแนวคิดสุนทรีย์ภาพของงานประติมากรรมโดยใช้รูปทรง และยังคงใช้ลักษณะเด่นของ พญานาค อีกทั้งประติมากรรมทรายนั้น มี “น้ำ” เป็นส่วนประกอบสำคัญในการขึ้นรูป เช่นเดียวกันคนไทยทุกภาค รวมทั้งภาคอีสานที่ต้องพึ่งพา สายน้ำ แม่น้ำ ห้วย หนอง ลำคลอง เป็นปัจจัยเพื่อการดำรงชีวิตมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งสอดคล้องกับงานศึกษาของ อุทิศ ชูช่วย (Chuchuy U., 2008) กล่าวว่า นาค หรือ พญานาค เป็นสัญลักษณ์ของการกำเนิดน้ำ ความยิ่งใหญ่แห่งน้ำ เป็นเทพเจ้าแห่งการให้น้ำและความอุดมสมบูรณ์แก่สรรพชีวิตทั้งปวง พญานาค หรือ นาค เป็นความเชื่อของคนไทย และเป็นความเชื่อของชาวไทย ว่านาคเป็นสัตว์ให้น้ำ เป็นสัญลักษณ์ของความอุดมสมบูรณ์ทางน้ำ ได้เห็นประเพณีต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวกับน้ำ และมีพญานาค มีส่วนที่จะบันดาลให้เกิดน้ำ

การพัฒนารูปแบบผลงานประติมากรรมทราย ผลงานชุด “The Memories of Great Naga 2022 ” ขั้นตอนในการพัฒนาแบบมีดังนี้ 1. แบบสังเกต (observation) โดยการลงพื้นที่เก็บรวบรวมข้อมูล ที่มีงานประติมากรรม รูปพญานาค บันทึกภาพจากการสำรวจภาคสนาม 2. แบบสัมภาษณ์ (interview schedule) โดยกำหนดกรอบไว้ที่การสัมภาษณ์บุคคลที่มีความน่าเชื่อถือ และเป็นผู้มีประสบการณ์ด้านการถ่ายภาพ เรื่องราวพญานาค รวมทั้งศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างชาวบ้านกับเรื่องราวความเชื่อเกี่ยวกับพญานาค และลักษณะรูปทรงของพญานาคที่ได้สืบต่อกันมาแบบปากต่อปาก โดยนำแนวคิดมาถ่ายทอดออกมาเป็นภาพร่าง 2 มิติ และพัฒนาเป็นโมเดลต้นแบบขนาดเล็ก ทำการคลี่คลาย ปรับปรุง แก้ไข และค้นหารูปแบบที่สามารถแสดงออกถึง ความเชื่อมโยงความเชื่อ ความศรัทธาที่มีต่อพญานาคของคนอีสาน ด้วยการนำรูปแบบที่พบเห็นได้ ตามสถานที่ที่มีความเกี่ยวข้องกับตำนาน เรื่องเล่า มาสร้างสรรค์ใหม่ผสมความคิดของผู้วิจัยจนได้ลักษณะเฉพาะที่แปลกใหม่ แต่ยังคงรักษาเค้าเดิมอันมีสำคัญ ๆ ของรูปลักษณะเดิมที่ปรากฏอยู่ใน พื้นที่ต่าง ๆ ที่ได้ทำการศึกษาไว้ด้วย จากนั้นจึงเริ่มการทำแบบจำลอง (Model) 3 มิติขนาดเล็กเพื่อใช้ในการขยายแบบสู่ผลงานจริงต่อไป

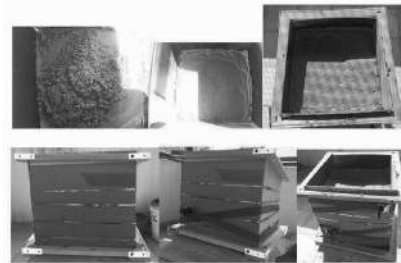
รูปแบบวิธีการสร้างสรรค์ ผู้วิจัยสร้างสรรค์ผลงานประติมากรรมโดยอาศัยลวดลาย และรูปทรงที่ประสานกันจนเกิดเป็นมิติปริมาตร ด้วยวิธีการ ให้เกิดความหลากหลายของรูปแบบลวดลาย และเส้นที่มีลักษณะเคลื่อนไหวไม่หยุดนิ่ง ให้ความรู้สึถึงถึงความความเชื่อของรูปทรงและจินตนาการจากแรงบันดาลใจ สร้างการเชื่อมโยงกันระหว่างรูปทรง น้ำหนัก และพื้นผิว ให้เกิดความกลมกลืนเป็นเอกภาพในผลงาน

รูปร่างรูปทรง ผู้วิจัยสร้างสรรค์รูปทรงที่มีปริมาตร 3 มิติ โดยนำแรงบันดาลใจจากสิ่งมีชีวิตชนิดเลื้อยคลาน และสัตว์ได้น้ำ มาเป็นต้นแบบแนวความคิดในการสร้างสรรค์ มุ่งเน้นการผสมผสานกันระหว่างจินตนาการส่วนตัวกับแรงบันดาลใจจากธรรมชาติ ร่วมกับผลงานตามความเชื่อพื้นถิ่นตำนานของ พญานาค สร้างสรรค์ให้เกิดเป็นรูปทรง ที่สร้างแรงดึงดูดใจให้กับผู้พบเห็น การคัดสรรรูปทรงให้ได้ตรงตามวัตถุประสงค์ในการสร้างสรรค์ ผลงานที่ได้มีลักษณะรูปทรงโค้งอันแสดงถึงรูปทรง

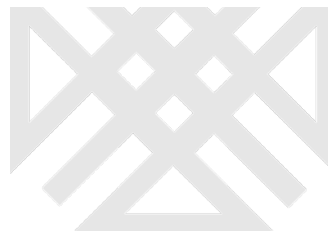


ในลักษณะบ่งบอกการเคลื่อนไหว คล้ายรูปทรงของเกลียวคลื่นที่พบได้ในภาพวาดส่วนของน้ำในจิตรกรรมไทยส่วนใหญ่ และมีลักษณะเหมือนเช่นเดียวกับเกล็ดของประติมากรรม พญานาคที่พบเห็นได้ทั่วไปอีกด้วย สอดคล้องกับงานศึกษาของ จารุพัฒน์ นาคพันธ์ (Nakphan J., 2015) กล่าวว่า ปรากฏการณ์พญานาคในภาคอีสานระหว่างปี พ.ศ. 2540 - พ.ศ. 2558 ที่ปรากฏขึ้นในธรรมชาติทั้งหมด 45 ปรากฏการณ์ สามารถจำแนกรูปแบบออกเป็น 2 ประเภทหลัก 1. ปรากฏการณ์พญานาคในน้ำ ประกอบด้วยบั้งไฟพญานาค เกลียวคลื่นลักษณะคล้ายงู คลื่นทวนน้ำ และเงาบนน้ำ และ 2. ปรากฏการณ์พญานาคบนบก ประกอบด้วยรอยคลื่นบนพื้นทรายและริ้วทราย คล้ายเกล็ดพญานาค รวมถึง รูปร่างตามทัศนธาตุทางศิลปะ ปรากฏเส้นโค้งและคดงอ อีกทั้งปรากฏการณ์เกลียวคลื่นที่มีลักษณะคล้ายงู มีลักษณะเส้นซิกแซก คล้ายกับลำตัวงูหรือสัตว์ได้น้ำ โดยตลอดระยะเวลา 19 ปี มีปรากฏการณ์พญานาคที่พบมากที่สุดเรียงลำดับมากไปหาน้อยได้คือ ปรากฏการณ์บั้งไฟพญานาค ปรากฏการณ์รอยคลื่นบนพื้นทรายและเกลียวคลื่นลักษณะคล้ายงู ซึ่งปรากฏการณ์พญานาคทั้ง 3 มีรูปร่างลักษณะเป็นรูปทรงวงกลมและเส้นโค้งเคลื่อนไหวอย่างอิสระ ผู้วิจัยจึงข้อมูลที่ได้มาทั้งหมดพัฒนาออกแบบเพื่อนำไปสร้างเป็นผลงาน โดยผู้วิจัยได้นำเอารูปทรงของผลงานที่ได้เคยจัดทำในปี พ.ศ. 2559 มาปรับปรุงให้เหมาะสมกับการสร้างสรรค์ใหม่ในปี พ.ศ. 2565 ต่อไป

- ขั้นตอนเตรียมอุปกรณ์ และ ปฏิบัติการสร้างสรรค์ผลงานประติมากรรมทราย พบว่า หลังจากได้ทำการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้อง และสำรวจสถานที่ในการสร้างผลงานมีความจำเป็นอย่างยิ่งเพื่อนำข้อมูลเป็นแนวทางในการสร้างงานประติมากรรมทราย สอดคล้องกับผลวิจัยของ ขวัญชนก การถาง (Kantang K., 2017) รูปแบบของงานศิลปะ ที่ต้องการนำเสนอการใช้ความคิดการสร้างสรรค์ที่เป็นทุนเดิมของตนเอง นำเสนอความสัมพันธ์ที่เหมาะสมกันระหว่างผลงานประติมากรรมประยุกต์กับสถานที่ ในการศึกษาจึงจำเป็นต้องมีบริบทของสถานที่เข้ามาเกี่ยวข้อง เพื่อเป็นตัวกำหนดในการทำหน้าที่ด้านประโยชน์ใช้สอยหรือประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นภายในใจและเงื่อนไขของความต้องการให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ จึงต้องใช้หลักในการออกแบบ ผลงานที่มุ่งเน้นให้คนมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกับผลงาน โดยแฝงนัยยะแทนค่าความรู้สึกความเชื่อ ความศรัทธา วิญญาณผีบรรพบุรุษ ด้วยรูปทรง มาดัดทอน คลี่คลาย จากลักษณะจริง สู่ผลงานประติมากรรม ดังนั้นต้องคำนึงถึงความสอดคล้อง ความเหมาะสม และความสัมพันธ์กับลักษณะทางกายภาพของสถานที่



ภาพที่ 1 ภาพขั้นตอนในการอัดบล็อกทราย "The Memmories of Great Naga 2022"  
(ที่มา: สมพงษ์ ลิระศิริ.2565)



เนื่องจากการสร้างสรรค์ผลงานงานประติมากรรมทรายในช่วงเวลา new normal ผู้วิจัยต้องใช้พื้นที่ของที่พักอาศัยในการสร้างสรรค์ผลงาน ดังนั้นผู้วิจัยได้สำรวจพื้นที่ ที่มีแหล่งทรายในกรุงเทพฯ เพื่อนำเอาทรายที่มีคุณสมบัติใกล้เคียง และเหมาะสมในการสร้างสรรค์ผลงาน ซึ่งผู้วิจัยได้ใช้ทรายละเอียดมาเป็นวัสดุในการทำงานเพราะมีคุณสมบัติในการจับตัวกันที่เหมาะสมกับการทำงาน ที่สามารถทดแทนแหล่งทรายในพื้นที่ ที่เคยได้สร้างสรรค์ผลงานไว้ในปี พ.ศ. 2559 ได้ ซึ่งปกติผลงานประติมากรรมทรายที่สร้างสรรค์ในพื้นที่ภายนอกอาคารจะมีขนาดใหญ่ และมีน้ำหนักมาก แต่ในเรื่องข้อจำกัดของพื้นที่ภายใต้สถานการณ์ การแพร่ระบาดของไวรัสโควิด19 ผู้วิจัยจึงต้องปรับขนาดของผลงานให้เหมาะสมกับปัจจัยดังกล่าว จึงกำหนดโครงสร้างที่มีขนาด 50 x 50 ซม. และสร้างแผ่นบล็อกโดยใช้ไม้อัดมาประกอบกันเป็นกล่องลักษณะสี่เหลี่ยมตีตะปูประกบ แล้วใช้เส้นลวดสำหรับงานลัด มายึดรอบตัวกล่องไม้จำนวน 2 แนว เพื่อไม่ให้บล็อกแตกออกจากกัน จากนั้น บรรจุทรายแบ่ง หรือ ทรายถม และได้ปรับวิธีเตรียมทรายให้มีความชุ่มด้วยการเติมน้ำเข้าไปให้ชุ่มในถึงน้ำเพื่อให้ทรายสามารถซึมลงไปในพื้นที่ทรายได้อย่างทั่วถึง ต้องไม่รับร้อนค่อยๆ เติมและตบทรายไปที่ละชั้น ประมาณ 10 ซม.ขึ้นไป และใช้วิธีการตบดินด้วยแรงคน แทนเครื่องตบดินแบบกระโดด ตามจุดประสงค์ความต้องการของผู้สร้างงาน ตบให้เนื้อทรายแน่นเรียบเสมอกับ โดยเดินเป็นเส้นรอบตัวบล็อก โดยมักเริ่มจากด้านในไปหาด้านนอก ไหลเรียงตามความสูงขึ้นไปทีละชั้นจนครบตามขนาดที่ต้องการ ซึ่งในขั้นตอนนี้จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทำอย่างพิถีพิถัน รวมถึงต้องเฝ้าสังเกตว่ามีการผสม ปนเปื้อน สิ่งที่เป็นวัชพืช กิ่งไม้ สิ่งของอื่น ๆ ที่ไม่เกี่ยวข้อง รวมทั้งตรวจสอบว่ามีรอยแตก หรือรอยแยกเกิดขึ้นหรือไม่อีกด้วยเพราะอาจส่งผลให้ ชิ้นผลงานพังทลายลงมาในช่วงขั้นตอนการแกะทรายได้



ภาพที่ 2 เครื่องมืออุปกรณ์ที่ใช้ในการสร้างสรรค์ประติมากรรมทราย “The Memmories of Great Naga 2022 ” (ที่มา: สมพงษ์ สิริระศิริ.2565)

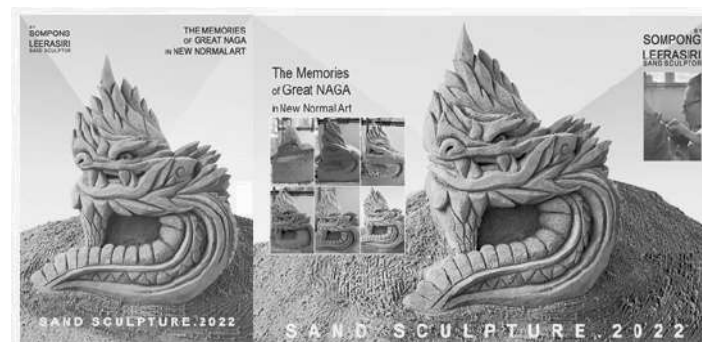
สำหรับขั้นตอนในการแกะสลักทราย เมื่อทรายที่ผ่านการอัด พร้อมจะทำการลงมือแกะสลักผลงาน ลักษณะของทรายจะมีความแน่นจับตัวเป็นก้อน คล้ายดินเหนียวในการปั้น การเปิดบล็อกไม่ต้องการเปิดจากส่วนบนสุดของผลงานเสมอ เมื่อเปิดชั้นแรกแล้วหลังจากทำงานจนสมบูรณ์จึงจะทยอยเปิด บล็อกจากบนสุดไล่ลงมาจนถึงล่างสุด เพื่อให้ทรายที่ถูกแกะ หรือ ขุดออกมา นั้นได้ร่วงหล่นสู่ด้านล่าง และไม่สร้างน้ำหนักที่มากจนเกินไปในส่วนด้านบน จึงมักต้องมีการวางแผน

และคำนวณระยะเวลา รวมถึงปริมาณงานเอาไว้ก่อนล่วงหน้าที่จะทำการลงมือ เปิดบล็อกที่ละชั้น สาเหตุหนึ่งที่สำคัญ คือ การแก้ไขผลงานประติมากรรมทรายนั้น เมื่อเกิดความผิดพลาดในบริเวณพื้นที่ด้านบนที่ได้ทำงานไปแล้วนั้น การแก้ไขโดยการขึ้นไปแก้ไขปรับปรุงนั้นทำได้ยากมากนั่นเอง

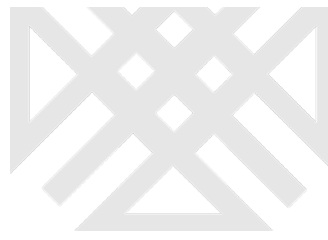
ขั้นตอนในการแกะสลักทราย เมื่อลงมือแกะสลักโครงสร้างผลงานไปบางส่วนแล้ว ต้องคอยสังเกตความชื้นของทราย ไม่ให้ทรายแห้งจนเกินไป ส่วนใหญ่ผู้วิจัยรวมถึงศิลปินประติมากรรมทราย มักนิยมใช้เครื่องพ่นละอองน้ำช่วย เพื่อพรมละอองน้ำขนาดเล็กรักษาผิวของทรายให้ยังคงมีความชุ่มชื้นจับเป็นก้อนไม่เกิดรอยแตกร้าว โดยเมื่อถึงขั้นตอนการทำงานที่จะเน้นเรื่องราวละเอียดของตัวชิ้นงาน จะมีการนำเอาทรายไปร่อนผ่านตะแกรงแบบละเอียด นำทรายละเอียดที่ได้ไปผสมน้ำ จากนั้นนำมาขบตบแต่งผิวเพื่อให้ชิ้นงานมีความสวยงามและรายละเอียดของผลงานจะดูสวยงามมากยิ่งขึ้น จนเมื่อจบขั้นตอนการทำงานในส่วนรูปทรงแล้วจึงทำการเก็บความเรียบร้อยในส่วนของฐานผลงานเป็นลำดับต่อไป กระบวนการสร้างสรรค์ทั้งหมดจึงเป็นอันเสร็จสมบูรณ์



ภาพที่ 3 ขั้นตอนในการแกะสลักประติมากรรมทราย "The Memories of Great Naga 2022" (ที่มา: สมพงษ์ ลีระศิริ.2565)



ภาพที่ 4 ภาพผลงานประติมากรรมทราย "The Memories of Great Naga 2022" เพื่อนำไปเผยแพร่ผลงาน (ที่มา: สมพงษ์ ลีระศิริ.2565)

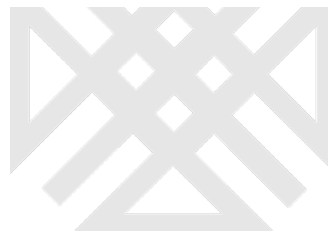


ชั้นจัดแสดงผลงานประติมากรรมทราย เมื่อผลงานได้จัดแสดงพบว่า สามารถถ่ายทอดเนื้อหาที่ใช้ในการสร้างสรรค์ ตามจุดมุ่งหมายที่ต้องการโดยผู้วิจัยได้นำเอาเรื่องราวผ่านความทรงจำของผลงานที่ได้เคยจัดทำในปี 2559 การรวบรวมข้อมูลเน้นการศึกษา เนื้อหา และรูปแบบ ของสิ่งที่เป็นศูนย์รวมความเชื่อ และจิตใจ รวมทั้งเกี่ยวข้องกับประเพณี วิถีชีวิตของคนอีสาน ที่สัมพันธ์กับประเพณีสะท้อนให้เห็นถึงเรื่องราว ความเชื่อ ที่สืบทอดกันมาอย่างยาวนานของคนอีสาน ซึ่งมักเป็นเรื่องราวของพุทธประวัติ ทศชาดก วรรณคดี วิถีชีวิต นิทานพื้นบ้าน ที่ได้ผลตอบรับจากผู้ชมเป็นที่น่าพึงพอใจอย่างยิ่ง เพราะถึงแม้ผลงานที่สร้างสรรค์ขึ้นมาใหม่ แต่ยังคงลักษณะเอกลักษณ์ของสัญลักษณ์ผ่านรูปทรงทางศิลปะจากการสำรวจผลงานประติมากรรม รูปวาดจิตรกรรมฝาผนัง ลวดลายรูปทรง รูปร่างในงานหัตถกรรมพื้นบ้าน ที่สามารถเชื่อมโยงกับประสบการณ์ ผ่านการพบเห็นผลงานในลักษณะคล้าย ๆ กันในสถานที่ต่าง ๆ ในภาคอีสาน สอดคล้องกับผลวิจัยของ อธิวุธ งามนิสัย (Ngamnissai A., 2018) ที่กล่าวว่า ภาพเขียนพื้นบ้าน (Folk Painting) บนกระดาด สมุดข่อย บนผนัง บนแผ่นไม้ ถูกค้นพบในทุกภูมิภาคของประเทศ และเรื่องราวที่ถ่ายทอดส่วนใหญ่เป็นเรื่องราวของพุทธประวัติ ทศชาดก วรรณคดี วิถีชีวิต นิทานพื้นบ้านถูกสร้างขึ้นโดยช่างชาวบ้าน ซึ่งเป็นผลงานที่แสดงออกอย่างไร้แบบแผน ไร้ข้อกำหนดกฎเกณฑ์ ไม่มีระเบียบข้อบังคับใดๆ อาจจะมีการผสมผสานงานเขียนของช่างหลวงบ้าง แต่ก็ยังเป็นเพียงแค่ส่วนน้อย รูปร่าง รูปทรง การวางองค์ประกอบ ภาพลัคนาเขียนออกมาจากสามัญสำนึก เพื่อเป็นการถ่ายทอดเรื่องราวตามความรู้สึกนึกคิดของตนเป็นสำคัญ สอดคล้องกับผลวิจัยของ สามารถ จับโจร (Jabjone S., 2018) ที่กล่าวว่า ความสอดคล้องของเนื้อหาและการสร้างสรรค์ผลงาน เกิดจากการรวบรวมข้อมูลในการสร้างรูปทรง (Form) โครงสร้าง เพื่อให้สอดคล้องอย่างเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับแนวคิด (Concept) หรือเนื้อหา (Content) ที่มีเนื้อหาหรือแนวคิดของการสร้างสรรค์ซึ่งแฝงไปด้วย ปรัชญาพุทธ และการสร้างสรรค์รูปทรงด้วยเส้นรอบนอกที่มีความลื่นไหลอย่างเป็นอิสระผ่อนคลาย และสงบนิ่ง การสร้างความสัมพันธ์กันระหว่างรูปทรง โครงสร้างและแนวคิดได้อย่างเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน รวมทั้งผลงานที่สร้างขึ้นยังบรรลุวัตถุประสงค์ในด้านการส่งเสริม และการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งกระบวนการถ่ายทอดความรู้ และทักษะด้านการแกะทรายนั้น นอกจากจะเป็นธรรมชาติ เป็นวัตถุดิบที่สำคัญในการก่อสร้าง เป็นส่วนประกอบของประเพณีวัฒนธรรมมาแต่โบราณแล้ว ยังเป็นสื่อทางศิลปะที่ราคาถูก หาได้ง่าย และเมื่อได้รับการถ่ายทอดเผยแพร่องค์ความรู้ด้านการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะ ประเภทใหม่อย่างประติมากรรมทราย จะสามารถสร้างความสามารถ ความเชี่ยวชาญ ความชำนาญที่ต่อยอดจากการแกะสลักในงานหัตถกรรมดั้งเดิมให้เกิดเป็นผลงานศิลปะที่ร่วมสมัยได้ ซึ่งองค์ความรู้และผลงานที่ได้เผยแพร่ออกสู่ประชาชนในครั้งนี้ สามารถนำไปต่อยอดจัดการเรียนการสอนในกระบวนการถ่ายทอดความรู้และทักษะทางศิลปะด้านประติมากรรม การแกะสลัก สอดคล้องกับผลวิจัยของ นิภาภรณ์ ใจคำ (Jaikham N., 2006) ผู้รับการถ่ายทอดความรู้มีการฝึกทักษะปฏิบัติโดยการสังเกตจากงานที่มีอยู่ จากการเรียนและลงมือทำงานจริง ด้วยการบอกและทำให้ดูของผู้ถ่ายทอดความรู้ ผู้ถ่ายทอดจะถ่ายทอดให้ผู้ที่มีความสนใจชอบงานศิลปะ และต้องการมีอาชีพด้านนี้โดยให้เรียนรู้ จากการสังเกต

การทำงานในแต่ละขั้นตอนของการแกะสลักว่ามีหลักและวิธีการอย่างไร และให้ผู้เรียนรู้จากการปฏิบัติ และผู้ที่สนใจได้มีการเรียนรู้ความรู้และทักษะช่างแกะสลักไม้ และยังได้รู้จักอาชีพในชุมชนเพื่อ เป็นการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น เมื่อเรียนจบหลักสูตรสามารถเป็นพื้นฐานในการประกอบอาชีพ แกะสลักไม้หรือถ่ายทอดความรู้และทักษะสู่รุ่นอื่น ๆ ต่อไป เพื่อให้ภูมิปัญญานี้ยังคงอยู่ไม่สูญหายไปจากท้องถิ่น

นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้นำเอาเรื่องราวผ่านความทรงจำของผลงานที่ได้เคยจัดทำในปี พ.ศ. 2559 ซึ่งการรวบรวมข้อมูลเน้นการศึกษา เนื้อหา และรูปแบบ ได้ใช้ช่วง “เวลา” ที่ตรงกับช่วง ประเพณีสงกรานต์ หรือ วันขึ้นปีใหม่ซึ่งถือได้ว่ามีความสำคัญต่อ ชีวิต และจิตใจของคนเป็นจำนวนมาก ตามความเชื่อของชาวอีสาน และเพื่อนบ้านของประเทศไทย เพื่อใช้เป็นช่วงจัดแสดงผลงาน โดยมีจุดประสงค์ให้ช่วงเวลาดังกล่าวเชื่อมโยง กับความคิด ประสบการณ์ของผู้ชมกับเนื้อหาของผลงานซึ่งได้ผลออกมาเป็นที่น่าพอใจอย่างยิ่ง โดยใช้พื้นฐานแนวคิดตามทฤษฎีโน้มน้าวใจ สอดคล้องกับ ผลวิจัยของ นิภาภรณ์ ใจคำ (Jaikham N., 2006) ที่พบว่า ทฤษฎีโน้มน้าวใจ หมายถึง สารสำคัญ แห่งศิลปะที่แท้จริงนั้นตั้งอยู่บนความสำคัญของเรื่องราวที่ได้รับการปฏิบัติออกมา คือ เพื่อศิลปะจะเป็นศิลปะได้นั้นจำเป็นที่เนื้อหาของมันจะต้องเป็นอะไรบางอย่างที่สำคัญ จำเป็นต่อมนุษย์ ด้งาม มี ศีลธรรม และชี้นำ ตามทฤษฎีดังกล่าวนั้นศิลปินซึ่งก็คือคนที่มีความชำนาญไม่ว่าอะไรก็จะรักอย่าง ด้วยการหยิบเอาแก่นเรื่องที่สำคัญที่สุดที่สร้างความสนใจแก่สังคมในช่วงเวลานั้น ด้วยการตกแต่ง มันเสียด้วยสิ่งซึ่งดูเหมือนรูปแบบศิลปะก็จะสามารถผลิตงานศิลปะที่แท้จริงออกมาได้ตามทฤษฎี ดังกล่าวนั้น ศาสนา ศีลธรรม สังคม และความจริงทางการเมืองอันห่อหุ้มไว้ด้วยสิ่งซึ่งดูเหมือนรูปแบบ นั้น ก็เป็นผลงานทางศิลปะแล้ว จึงทำให้ได้ผลตอบรับจากผู้ชมเป็นอย่างดี และยังมีรูปแบบที่สร้างความแปลกใหม่จากศิลปะที่ทำขึ้นในช่วงเวลาดังกล่าวในอดีต

ดังนั้นจากการศึกษา วิจัยครั้งนี้พบว่า สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ตามที่ได้ตั้งเป้าหมายไว้ อย่างดี ในด้านองค์ความรู้สามารถบ่งชี้ความรู้จากการศึกษา ลงมือปฏิบัติสร้างและแสวงหาความรู้ นำความรู้ที่ได้มาจัดให้เป็นระบบ รวมถึงประมวลและกลั่นกรองความรู้ นำไปปรึกษาแลกเปลี่ยน ความรู้ในการสร้างสรรค์ผลงานประติมากรรมทรายจากผู้ทรงคุณวุฒิทางศิลปะ จนสามารถสร้างสรรค์ ผลงานด้วยการนำความรู้ความเข้าใจไปสู่การสร้างสรรค์เป็นผลงานประติมากรรมทราย และในด้านการเผยแพร่การสร้างผลการรับรู้ในวงกว้าง ผู้วิจัยได้เผยแพร่ผลงานประติมากรรมทราย ในพื้นที่ สังคม ออนไลน์ อีกครั้งในช่วงหลังเวลาที่แสดง ทำให้เพิ่มจำนวนการรับรู้และการเข้าถึงผลงานเพิ่มขึ้นมากยิ่งขึ้นไปอีก มีการแสดงความคิดเห็นจากผู้เข้าชมอันเป็นเหมือนการถูกประเมินผลงานโดยผู้ ชมอย่างเป็นรูปธรรมน่าเชื่อถือ รวมทั้งหลักฐานผ่านการสืบค้น ปรากฏจำนวนข่าว รวมทั้งข้อเขียน จากสื่อต่าง ๆ ที่กล่าวถึงผลงานเป็นจำนวนไม่น้อย ซึ่งผลก็ปรากฏว่า ส่วนใหญ่ทั้งหมดให้การชื่นชม และตอบรับเป็นอย่างดี ซึ่งเป็นผลดีต่อการศิลปะและก่อให้เกิดกระแสทางสังคมในทางที่ดียิ่งขึ้น ไปด้วย ดังนั้นจากข้อมูลต่างๆที่ได้กล่าวมาทั้งหมดนี้เป็นหลักฐานและเครื่องมือตรวจสอบ ประเมินที่ สะท้อนเป็นอย่างดี ถึงองค์ความรู้ ประสบการณ์ ความเชี่ยวชาญ ความเป็นมืออาชีพ ความรู้และ



ความเข้าใจอย่างสูงในศิลปะประเภทประติมากรรมทรายที่ผู้วิจัยมี จนสามารถวางแผน จัดการ และควบคุม แก้ปัญหาต่าง ๆ จนสามารถทำให้ผลงานประติมากรรมทรายนั้น เสร็จสมบูรณ์ และสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

## ข้อเสนอแนะ

### ข้อเสนอแนะการนำผลการวิจัยไปใช้

1. ต้องมีการส่งเสริมและศึกษา พัฒนา เผยแพร่ ถ่ายทอดองค์ความรู้ในด้านประติมากรรมทราย ต่อไป
2. ต้องนำองค์ความรู้ที่เกี่ยวกับประติมากรรมทราย มาใช้สร้างประโยชน์ให้กับวงการศิลปะและการศึกษาให้กับผู้สนใจ
3. ส่งเสริมการนำองค์ความรู้และการสร้างสรรค์ผลงานประติมากรรมทราย ไปประยุกต์ในงานประเภทอื่น ๆ หรือศาสตร์อื่น ๆ อาทิ ศิลปะกับเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์

### ข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป

1. การพัฒนาผลงานสร้างสรรค์ประติมากรรมทราย ควรทำต่อเนื่องและค้นหากระบวนการในการสร้างสรรค์ใหม่ ๆ และแนวทางประยุกต์ใช้กับสื่อใหม่ ๆ เพื่อให้สามารถ นำไปปรับใช้หรือประยุกต์ให้สามารถอยู่ร่วมกับสภาวะ การเปลี่ยนแปลงของยุคสมัยได้อยู่ตลอดเวลา
2. การศึกษารูปแบบ กระบวนการ ความเชื่อมโยงระหว่างศาสตร์ในการถ่ายทอดและการใช้ลักษณะสื่อหลายสื่อ เพื่อสร้างรูปแบบใหม่ ๆ เช่น สี การเคลื่อนไหว เสียงดนตรี หรือการมีส่วนร่วมของผู้ชม ไปในเวลาเดียวกัน
3. การพัฒนาผลงานสร้างสรรค์ประติมากรรมทราย ให้สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในส่วนของการสนับสนุนให้เกิดรายได้ และผลทางเศรษฐกิจมากขึ้น
4. การสนับสนุนให้มีการใช้วัสดุธรรมชาติ ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และใช้ประโยชน์ในด้านเทคโนโลยี ควบคู่ไปกับการคำนึงถึงสุขภาพของผู้สร้างสรรค์เองด้วย ซึ่งจะทำให้การสร้างสรรค์ผลงานศิลปะเกิดประโยชน์ในทุกมิติอย่างสูงสุด

## บรรณานุกรม

- ขวัญชนก การถาง.(2017). “ผีตาโขน” การออกแบบประติมากรรม ตกแต่ง แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมท้องถิ่น อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย.[ออนไลน์].แหล่งที่มา [http://digital\\_collect.lib.buu.ac.th/dcms/files/56920636.pdf](http://digital_collect.lib.buu.ac.th/dcms/files/56920636.pdf), สืบค้นเมื่อวันที่ 10 สิงหาคม 2565.
- จารุพัฒน์ นาคพันธ์.(2015). ศิลปะการแสดงสดจากความเชื่อเกี่ยวกับปรากฏการณ์พญานาค. กรุงเทพฯ: ภาควิชาทฤษฎีศิลป์ คณะจิตรกรรมประติมากรรมและภาพพิมพ์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ประเสริฐ วรรณรัตน์.(2552).ประวัติศาสตร์ประติมากรรม, กรุงเทพฯ : วาดศิลป์.

- ประกาศิต ประกอบผล และจิระศักดิ์ สังเมฆ.(2562). สงกรานต์: ปรีชาธรรมแห่งตำนาน. วารสารวไลยอลงกรณ์ปริทัศน์. 9(1), 164-178.
- ประเสริฐ ศีลรัตน.(2542) สุนทรียะทางทัศนศิลป์. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- ปรีชา เกาทอง.(2557). “แนวทางการวิจัยและพัฒนาองค์ความรู้ด้านการสร้างสรรค์ศิลปะวิชาการ” [ออนไลน์]. แหล่งที่มา [http://www.ar.or.th/ImageData/Magazine/1/DL\\_1.pdf](http://www.ar.or.th/ImageData/Magazine/1/DL_1.pdf) f?t=635679075501207971. สืบค้นเมื่อ 10 สิงหาคม 2564.
- ปั้นทรายโลก. [ออนไลน์].แหล่งที่มา [www.rssthai.com](http://www.rssthai.com) สืบค้นเมื่อวันที่ 30 ธันวาคม 2564.
- แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ (๑๖) ประเด็น เศรษฐกิจฐานราก พ.ศ. 2561 - 2580 [ออนไลน์].แหล่งที่มา <http://nscr.nesdb.go.th/wp-content/uploads/2019/04/16-18.pdf>. สืบค้นเมื่อวันที่ 10 สิงหาคม 2565.
- พระศรีสุทิวาพงศ์ (สมส่วน). (2560). พระเจดีย์ : การบูชาในพระพุทธศาสนา. วารสาร มจร พุทธปัญญาปริทรรศน์, 2(1), 35-45.
- วิชัย วรยศอำไพ. (2542). ทรัพยากรแร่ทรายในประเทศไทย. กรุงเทพฯ: ฝ่ายแร่และหินอุตสาหกรรม กองเศรษฐธรณีวิทยา กรมทรัพยากรธรณี.
- วิรุณ ตั้งเจริญ.(2555).การศึกษาศิลปกรรมร่วมสมัย : การเรียนรู้และสร้างสรรค์, วารสารสถาบันวัฒนธรรม และศิลปะ (14,1), 14
- วีระจักร์ สุเอียนทมเมธี.( 2563 ).ประติมากรรมเครื่องเคลือบดินเผา. มหาวิทยาลัยศิลปากร. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา <http://www.sure.su.ac.th/xmlui/handle/123456789/13882>. สืบค้นเมื่อวันที่ 20 ตุลาคม 2564
- สุชาติ เกาทอง. (2536) หลักการทัศนศิลป์ / Imprint, (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพฯ : อักษรกราฟิค. สามารถจับใจ ม,อารุณ คันสร และคณะ.(2018).การสร้างสรรค์ประติมากรรมพุทธรูปปูนปั้น 100 ปี มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา.วารสารศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น. (10,2), หน้า231- 252.
- อริฐ งามนิสัย (2018). ศิลปกรรมไทย ศิลปกรรมสื่อผสม. ศิลปะไทย มหาวิทยาลัยศิลปากร. [ออนไลน์].แหล่งที่มา <http://www.sure.su.ac.th/xmlui/handle/123456789/6371>, สืบค้นเมื่อวันที่ 20 ตุลาคม 2564.
- อุทิศ ชูช่วย (2008).บทสัมภาษณ์ “ประติมากรรมพญานาคพ่นน้ำ”. [ออนไลน์].แหล่งที่มา <https://www.songkhcity.go.th/2020/travel/detail/9/data.html&cd=3&hl=th&ct=clnk&gl=th>, สืบค้นเมื่อวันที่ 14 พฤษภาคม 2565.
- Jaikham, Nipaporn. (2006). Learning and knowledge transfer process of wooden elephantcarving group Ban Chang Nak, Amphoe San Kamphaeng, Changwat Chiang mai.Master of Education (Vocational Education), Chiang Mai University.
- World Sand Sculpting Academy - SAND ART. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา <https://www.wssa.eu/>, สืบค้น เมื่อวันที่ 14 พฤษภาคม 2565.